

Erdélyi barokk kastélyok

A kastélyépítés a várak XVIII. századi átalakításával vette kezdetét, amikor az erődítésekre, leányvárakra, sáncárcokra, felvonóhidakra már nem volt szükség. A vezető családok igyekeztek lépést tartani a bécsi és magyarországi főurakkal, ezért váraikat derűsebb, világiasabb modorban építtették át. Erdélyben az arisztokrácia vonzódott az új stílushoz. A fő építetők e korban a *Hallerek, Telekiek, Toldalagiak, Wesselényiek, Bruckenthalok és a Bánffyak*.

Az első barokk kastélyt 1725-től kezdődően építtették a Hallerek - a kapioni vár udvarára. Az 1720-as években építették fel a szentbenedeki Kornis vár barokk bástyáit, és barokkosították a vargyasi kastélyt. Barokk képet nyert a dévai Magna Curia is, amikor 1743-ban Haller János grófnak és feleségének, Daniel Zsófiának birtokába került. Ugyanekkor gazdagodott barokk-kori részleteivel az ősi bonchidai kastély. A vár urát, Bánffy Dénest lótenyésztés iránti nagy érdeklődése vezette rá, hogy a kastélyt nagyszabású, patkó alakú istállóval és lovardával bővítse. A tervet Bécsből hozatta.

A nagy előudvart a kolozsvári **Peter Grimmer** építette, a gyönyörű díszkapu, a lovarda- és istállókakapuk, a patkóépület attikáján végigvonuló 32 szobor galériája, a lovarda urnadíszei, a kastély északi traktusának szobrai a már említett **Johann Nachtigall** művei.

Kolozsváron Bánffy Dénes fia, György tette le a palotája alapkövét 1773-ban, amely végül is 1786-ban készült el. A tervező mester és az építés vezetője **Johann Eberhard Blaumann** (1733-1786) építész és szobrász volt, aki Württemberg-ből vándorolt Nagyszebenbe, itt lett városi építőmester és került kapcsolatba Bánffy Györggyel. Blaumann korai működésének emlékei a szebeni gótikus templom négy mozgalmas epítáfiuma, ő építette a minorita templom homlokzatát (1765), de a bonchidai kastély főszárnyának karsú oszlopos portálját (1784) is.

A régi zsigóvár mellett Wesselényi István és felesége, Bánffy Kata építtetett házat 1702-ben, amelyet fiuk, István feleségével, Daniel Polyxénával együtt 1749-ben restauráltatott. Wesselényi István a bonchidai istálló mintájára hasonló alaprajzú istállót építtetett lovainak. Ehhez az istállóhoz később Wesselényi Miklós azonos méretű lovardát készíttetett. A kastélyépítés során Zsigóvár is dolgozott a két „nagy”, **Nachtigall** és **Schuchbauer**.

A hadadi vár helyén Wesselényi Ferenc és Rhédey Zsuzsanna kezdett építeni 1763-ban, s fiuk, Farkas - már Bethlen Júliával együtt - 1776-ban fejezte be, ablakkövei, stukkómennyezetei, a homlokzati címerablak és a park díszurnái ugyancsak Schuchbauer művei.

A Maros-menti kastélyok és a vásárhelyi főúri házak építésében a Telekiek és a Toldalagiak emelkednek ki. Toldalagi László építtette a piactéri házat Marosvásárhelyen (1759-1772), a munkálatokat **Schmidt Pál** építőmester vezette. Vásárhelyen a másik barokk palotát Bethlen Krisztina, Kendeffy Elek özvegye építtette 1789-ben. Híres ugyanakkor a geryeszegi kastély is, amelyet Teleki László és fia, Teleki József rendelt meg 1772-ben.

A Pest környéki U alakú kastélytípust követve építtette fel kerelőszentpáli kastélyát Haller István 1710-ben, de ugyanerre a mintára épült az erdőszentgyörgyi Rhédey-kastély, a Bornemisszák görögnyelvszentimrei kastélya, a Rhédey Mihály mezősámsodi kastélya, Teleki Sámuel sáromberki kastélyának két földszintes szárnya, Haller János csákiigorbói kastélya (1766), a fehéregyházi Haller-kastély.

Folytatjuk

(Megjelent a Keresztény Szó 2005. augusztusi számában)

*A szerző harmadéves egyetemi hallgató a kolozsvári BBTE teológiai fakultásán

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

A Füzetek 2005 decemberi számában Kozma István - Sasvári László rendkívül értékes és hiánypótló közleményében - Örmények Erdélyben az 1850-es népszámlálás tükrében címmel olvashattuk, hogy Magyarláposon annakidején 51 fő vallotta magát örménynek.

Barátom-rokonom a magyarláposi születésű Kerekes József okl. villamosmérnök levélben keresett fel, és fénymásolatban elküldte nekem Kádár József Szolnok-Doboka vármegye Monographiája V. kötete 20. oldalát, melyben a következő mondat olvasható: Magyarláposon 1841-ben a katolikus lelkek száma 159, katolikus örmény 77, azaz 46 férfi, 31 nő. Tehát annak idején az egyházközség tagjainak csaknem fele örmény volt.

Erről a tényről is hírt adtunk „*A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma*” című konferencián Budapesten, 2000 szeptemberében. Az előadást jómagam tartottam, címe ez volt: „*Az erdélyi örmények szerepe római katolikus plébániák alapításában belső Szolnok-Doboka megyei példákon.*”

Tekintettel arra, hogy a kötet, amelyben az előadás megjelent, nem minden érdeklődő számára hozzáférhető, szükségesnek érzem, hogy a magyarláposi örményekről szóló jelen írásban helyet kapjanak a leglényegesebb részletek abból a dolgozatból:

„Talán - biztosan! - érdemes lenne kutatni örménymagyar múltunkat egyházépítő szempontból is, hiszen az Erdélyben otthonra lelt örmények csak négy településen rendelkeztek önálló egyházközséggel, miközben keresztül-kasul „belakták” Transzilvániát, sőt később a Bánátot, Partiumot majd az Alföldet is. Gyermeküket általában a helyi római katolikus plébániára vitték megkeresztelni, ha pedig ilyen még nem volt, vagy a reformáció után már nem volt, összefogtak és építettek maguknak és a helyi közösségnek templomot, vagy bővítették, javították, szépítették a meglévőket.

Örmény őseim a XIX. században belső Szolnok-Doboka vármegyébe kerültek, Magyarlápásra. Itt kezdtem hát a kutatást annak a templomnak a történetével, amelyben édesapám is sokat ministrált, egy Mánya felmenőm pedig kántor harangozó volt ott.

Adataimat két forrásból merítettem:

1. *Kádár József: Szolnok-Doboka vármegye Monographiája (1901) ötödik kötetének Magyarláporsról szóló fejezetéből és*
2. *Szabó Rozália: A magyarláposi egyházközség története. Államvizsga dolgozat. Gyulafehérvár, 1998.*

A Historia Domus szerint a magyarláposi róm. kat. egyház már 1291-ben létezett, s fennállott valószínűleg a reformációig, amikor az egész község 1550-1560 között protestánsná lett. 1653 és 1658-ban a szamosújvári várnak - amelynek a törökverő Dobó István is kapitánya volt egykoron - itt 40 adózó jobbágya volt, és 1667. április 4-én Ebesfálván kelt adománylevelénél fogva Apafi fejedelem Váradi Horváth Istvánnak adta itt levő katonai telkét, tehát Magyarlápason Apafinak birtokai voltak abban az időben, amikor a fejedelem őseinket befogadta.

Idők folytán több katolikus hívő telepedett le ide. 1752-ben Mária Terézia a Magyarlápason alkalmazandó káplánnak évi 200 forintot rendelt a jövőben rendszeresítendő lelkészállás évi javadalmazására, csakhogy ezt éppen senki sem volt hajlandó megfizetni.

1768-ban végre telket jelöltek ki, a kormányzóság a vallásalapból a prépostnak 250 forintot a vásárláshoz el is juttatott, de mégsem történt semmi, még az 1777-ben megejtett sürgetés után sem. Végre 1782-ben az örménymagyarok összefogásával, segítségével és áldozatkészségével a több évtizede halogatott egyházalapítás megtörtént."

Folytatjuk

* * *

*A mondónak hallgatóra van szüksége.
Aszoghin leszogh.*

Örmény közmondás

* * *

Szomolányi István

Egy igazi drámai mezzo **Tutsek Piroska (1905-1979)**

A hanglemez a megjelenésétől számított negyedszázadon át a zenei tömegkommunikáció egyetlen eszköze volt. Jelentőségét a rádió, később a televízió megjelenése sem csökkentette, s egy énekes számára a mai napig az ismertség, a népszerűség lényeges forrása.

A száz esztendeje született Tutsek Piroska hangját nem örökítette meg kommersziális hanglemez. Talán ez a magyarázata annak, hogy a magyar operarajongók csak kevéssé ismerték, napjainkra szinte teljesen elfelejtették, sok más kulturális értékünkkel együtt.

1978-ban *Laczó István* (az egyik legnagyobb magyar hőstenor) portréműsorát készítettem, így jutottam el *Tutsek Piroskához*, aki remek interjút adott nagyra becsült pályatársáról. Ráadásul megismerhettem a